

## VLADIMIR JURČIĆ, JEDAN IZ PLEJADE PREŠUČIVANIH

Vladimir Jurčić jedan je iz plejade hrvatskih pisaca koji su godine 1945. fizički likvidirani, a potom se nastojalo zatrti i njihovo djelo. Životopis Vladimira Jurčića, a i njegovo djelo sami sobom rječito zборе o “krivnji” ovoga pisca.

Pjesnik, esejist, feljtonist, književni, kazališni, glazbeni i likovni kritičar Vladimir Jurčić rođen je u Bjelovaru 24. rujna 1910. u obitelji profesora klasičnih jezika. Obitelj starinom potječe iz Bosne, a predaja kaže da je u Srebrenici, u predosmansko doba, bila i suvlasnikom rudnika srebra. Po dolasku Turaka Jurčići – Jurjevići naselili su se u Lici i poput drugih hrvatskih osiromašjelih plemićkih obitelji, poseljačili su se u tijeku niza stoljeća. Vladimir Jurčić u rodnom je gradu završio osnovnu školu i prvi razred gimnazije, a onda počinju selidbe iz grada u grad, iz mjesta u mjesto, koje su ga pratile do kraja života, do tragične smrti. Naime, prof. Nikola Jurčić, književnikov otac, bio je gorljivi radićevac. Godine 1922. prisustvovao je, zajedno sa sinovima, Vladimirom i Zvonimirom, osnivačkoj skupštini Hrvatske seljačke stranke u Bjelovaru, na kojoj je govorio vođa stranke Stjepan Radić. Vlastima je bila zazorna već i sama nazočnost na takvom skupu, potom i članstvo u HSS-u, a uz to i članstvo sinova u Hrvatskom sokolu, pa su jedva čekale priliku da ga za to kazne: ona se pružila 1923. prilikom izbora, kada je Nikola Jurčić glasovao za opoziciju. Odmah je za kaznu premješten u “hrvatski Sibir”, u Gospić. Tu je pjesnik polazio drugi razred gimnazije, zajedno s Jakovom Blaževićem, koji će kasnije odigrati ključnu ulogu u njegovoj sudbini. Nakon godine dana boravka u Gospiću obitelj se seli u Senj, gdje je protekla daljnja školska godina, a potom dvije godine žive u Vinkovcima. Kada kći Ljerka započinje studij slavistike u Zagrebu, otac na jedvite jade uspijeva dobiti pre-

mještaj u Sisak, te se nastanjuju u Zagrebu, da bi cijela obitelj bila na okupu, to više što su za koju godinu i sinovi trebali poći u Zagreb na studij. Međutim, bila je to za profesora Nikolu Jurčića i dalje kazna: svakodnevno je putovao na relaciji Zagreb–Sisak i natrag, što je prije šezdesetak godina, s obzirom na prometne uvjete, bilo povezano s nizom poteškoća.

U Zagrebu je Vladimir Jurčić maturirao 1930. na donjogradskoj Klasičnoj gimnaziji, a 1934. diplomirao je slavistiku na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Puno četiri godine Jurčić se nastojao zaposliti, ali nigdje ne dobiva mjesto. Obilježen kao sin progonjena radićevca, označen političkim nepoćudnikom zbog vlastitih književnih radova izrazito socijalne naravi, koje objavljuje od srednjoškolskih i studentskih dana, osumnjičen zbog toga i kao komunist ili komunistički simpatizer (jer doista je s ljevičarima Petrom Bakulom, Vladom Mađarevićem i Novakom Simićem objavio i zajedničku zbirku pjesama 1936), Jurčić je bio stalno pod paskom karađorđevićevske fašističke policije. Nezaposlen, živio je od instrukcija, enigmatike, objavljujući radove te vrsti ponajvećma u tadašnjem “ilustrovanom listu Svijet”, te od literature, surađujući u različitim časopisima i dnevnom tisku. Godine 1938. postaje profesor na gimnaziji u Gospiću i tu susreće svoga nekadašnjeg školskoga kolegu, Jakova Blaževića, koji je ondje odvjetnički pripravnik. Poznavajući Jurčićevo socijalno pjesništvo, Blažević ga, družeći se s njim i povjeravajući mu se, ustrajno nagovara da se uključi u komunistički pokret, što Jurčić odbija i zbog svojih religioznih, katoličkih stavova. Kada je proglašena Nezavisna Država Hrvatska, Jurčić je na zgradi gospičke gimnazije, u kraju gdje su Hrvati bili stalno progonjeni od srpskih vlasti, prvi izvjesio hrvatsku zastavu. Blažević je taj čin dobro zapamtio. Međutim, ni ustaške vlasti nisu bile Jurčiću osobito sklone, i to baš zbog njegove socijalne tematike, koju su inače posebice promicali komunisti. Iako je za Jugoslavije bio progonjen, nisu udovoljile njegovoj molbi za premještajem u Zagreb, gdje bi imao znatno povoljnije uvjete za književni rad, nego je dobio mjesto na gimnaziji u Sarajevu.

Na sarajevskoj radiopostaji i u sarajevskom tisku razvio je vrlo razgranatu i opsežnu djelatnost te je od srbokomunista, odnosno četnika, odmah obilježen kao ustaša, premda nikada nije bio pripadnik ustaškoga pokreta. Uoči ulaska partizanskih jedinica u Sarajevo, znajući za njihove pokolje hrvatskoga pučanstva po Bosni, izbjegao je u Zagreb. Nakon nešto više od mjesec dana iste su horde ušle u glavni grad Hrvatske. Nekoliko dana prije toga Jurčić je pošao s vojskom i narodom u Sloveniju, pa Austriju. Ondje je, nakon engleske prijekave, izručen vlastima tzv. Jugoslavije. Bezbrojne kolone Hrvata kretale su se tih dana prema Hrvatskoj, da bi skončale u brojnim jamama, na Žumberku, na Velebitu, na Kozari i drugdje, a neke su dospjele čak do Makedonije. Vladimir Jurčić, jedva hodajući, iscrpljen proljevom, gotovo nošen od prijatelja da ne zaostane, jer odmah bi dobio metak u potiljak, zatekao se u svibnju 1945. u jednom od nekoliko koncentracijskih logora u Zagrebu, u Maksimiru. Bilo je tamo zatočeno mnoštvo hrvatskih intelektualaca, a među njima i književnik Enver Čolaković, koji je Zvonimiru Jurčiću, bratu Vladimirovu, posvjedočio što se zbilo jednoga od tih dana u drugoj polovici svibnja 1945. U logor je, prateći šefa sarajevske OZNA-e, došao javni tužilac Hrvatske, pravnik Jakov Blažević. Sarajevski oznaš tražio je određene osobe iz Bosne i Hercegovine, među njima i Vladimira Jurčića, kojega nije poznao. Međutim, uočio ga je Jakov Blažević i odmah nasrnuo na njega. Surovim trzajem skinuo mu je naočale s očiju i bacio ih na tlo, te se nacerio: "I ti si tu, brzo ćeš omastiti štrik!" Naravno, javnom tužiocu, boljševičkom pravniku, nije palo ni na pamet da o životu i smrti odlučuje redovni sud. Nakon te osude republičkoga javnoga tužioca Jurčić je, svezan s još jedanaestoricom, ukrcan na neki kamion, pokriven ceradom, i odvezen u nepoznatom smjeru, da se nikada više ne vrati, kao ni jedanaest njegovih supatnika. Ni oznaš iz Sarajeva, očito, nije tražio Jurčića radi sudskoga ispitivanja i eventualnoga odgovaranja za počinjena djela, nego samo radi egzekucije.

Čitav taj prizor promatrao je Enver Čolaković kroza škulju zahoda, u koji se skrio, uočivši da Blažević ulazi u logor. Da

nije bio tamo, možda bi završio jednako kao i Vladimir Jurčić, isto tako ni kriv ni dužan. Naknadnim uspoređivanjem nadnevaka i zbivanja uspjelo se ustanoviti da je Blažević obećao Jurčićevoj majci kako se njezinu sinu neće ništa dogoditi kada je već znao da je Jurčić, na njegov nalog, ubijen. Prema supruzi Vladimira Jurčića nije se ponio tako "velikodušno". I ona, s djetetom u naručju, ne znajući da je njezin muž već mrtav, te uzdajući se u njihovo poznanstvo, pa i stanovito prijateljstvo, dolazi s molbom da ga se pusti na slobodu, naglasivši kako nema nikakvih sredstava za život. Odgojen na zasadama "socijalističkoga humanizma", odnosno komunističkoga morala, Blažević lakonski odgovara: "Kopajte!" Možda je, u svojoj perverzности, mislio na jamu u koju je zakopao njezina muža.

Pišući o pojedinim autorima, obično se ne zadržavam tako detaljno na pojedinostima iz njihova života, no držim da je to ovom prilikom valjalo učiniti jer životopis Vladimira Jurčića na stanovit je način zrcalo mnogih života hrvatskih intelektualaca u predratnom i ratnom razdoblju i njihovih smrti u neposrednom poratnom periodu. To je priča o nepomirbi s društvenim nepravdama, ali i o suprotstavljanju totalitarizmima koji ih kušaju na svoj totalitaristički način ispraviti. To je istodobno tragična priča o neljudskim spodobama u ljudskom liku kojima tuđi život, ni tuđe sudbine općenito ne znače ništa, o besavjesnim zločincima koji na tuđoj krvi grade svoju moć. O takvima je Jurčić progovorio u svom socijalnom pjesništvu, ali nije mogao ni naslutiti da će oni, koji su se prikazivali zaštitnicima obespravljenih, stjecati svoju moć izravnim, okrutnim ubojstvima.

Već u prvoj svojoj zbirci, bez naslova, koja je tiskana u knjizi *Lirika 1932*, zajedno sa stihovima Josipa Hitreca (kasnije Josepha, američkoga književnika) i sa stihovima Ivana (kasnije Gorana) Kovačića, Vladimir Jurčić je naznačio svoj osnovni smjer: to je mahom socijalna, uglavnom deskriptivna lirika, počesto odveć retorična, koja oslikava usude malih, siromašnih, potlačenih ljudi, i pretežito urbana, bijedna ozračja u kojima žive. Drugu Jurčićevu zbirku pjesama, *U metropoli*, koja je tiskana 1932. u Sisku, opremio je Oton Postružnik, ta-

da izrazito socijalno orijentiran slikar, te pripadnik grupe Zemlja: na naslovnoj je stranici crtež dvojice radnika za odmora; jedan blaguje neki kruščić, drugi očito ni toga nema. U knjizi Jurčić najavljuje “roman o malograđanskoj eliti” pod naslovom *Planinari* i zbirku novela vrlo znakovita naslova *Trutovi i žrtve*. (U evidenciji Leksikografskoga zavoda, među Jurčićevom suradnjom u periodici, uopće nisu zabilježena njegova beletristička ostvarenja, a ni spomenute dvije knjige nisu nigdje evidentirane, te je vjerojatno da nisu nikada ni napisane, ni objavljene, nego su samo zasnovane.) U knjizi je i popis izdanja beogradskoga Nolita, tada lijevo orijentiranog beogradskog nakladnika, koji najavljuje djela S. Lewisa, L. Renna, U. Sinclaira, S. Streuvelsa, J. Londona i drugih socijalnih pisaca. Jurčićeva lirika zbirke *U metropoli* potpuno je u skladu s njezinom sveukupnom opremom. To je opet socijalna lirika, nastavak pjesnikovih nastojanja začetih u *Lirici 1932*, uglavnom opisnoga značaja, standardnih rima, s ponekim satiričnim naglaskom. Potonje, pišući prigodom zbirke *Ogledalo vremena* (Zagreb, 1936), naglašava i Stanislav Šimić, a zamjerajući mu, s pravom, nedostatak “začudnijih metafora i slika”, ipak ističe sljedeće stihove:

*Zašto to sunce ne siđe u sobu  
ko velika električna zublja,  
a oblaci opšiveni suncem  
kao komadi čistoga rublja?*

U zbirci *Ogledalo vremena* Jurčić je objavio ciklus pjesama *Na novom kolosjeku*, a ostali dio knjige pripada Petru Bakuli, Vladi Mađareviću i Novaku Simiću. Iako bismo, i prema naslovu ciklusa i prema opasci u bilješki o piscu, u kojoj veli da se prema knjizi *U metropoli* “danas odnosi kritički”, očekivali i tematski i izražajni pomak, on se ipak nije dogodio, nego je to zapravo nastavljanje istoga pjeva, “proleterskih verza”, kako sam veli. Međutim, u posve samostalnoj knjizi stihova *Svijetli vidici* (Zagreb, 1940), koja je objavljena u Gospiću, u vlastitoj nakladi, a sadrži i poneke pjesme već objavljene u zbirkama,

kao i posve nove pjesme, Jurčićev se tematski obzor širi, te uza socijalnu zamjećujemo i rodoljubnu i religioznu tematiku, a uz to se i njegov izraz obogaćuje, glede ritma i rima, te općenito gradbe stiha, ali i glede slikovitosti i svježine iskaza. Nakon zbirke *Svijetli vidici* Vladimir Jurčić objavio je do kraja života svega još desetak, uglavnom rodoljubnih pjesama, i to u periodici, posvećujući se sve više kritici i esejistici.

Vladimir Jurčić javio se u hrvatskoj književnosti 1928. pjesmama u "Mladosti" i "Omladini", a početkom tridesetih godina počinje objavljivati književne prikaze, kritike i eseje, ponajvećma o hrvatskim piscima i njihovim djelima. Pogledamo li njegovu suradnju u više od pedeset listova, časopisa i zbornika (*Leksikon pisaca Jugoslavije* – Naklada Matice srpske. Novi Sad, 1979. – bilježi ih četrdeset), zamijetit ćemo da se ona velikim dijelom odnosi na kritičku djelatnost. Jurčić je pisao i o staroj hrvatskoj književnosti, o pojedinim velikim piscima hrvatske renesanse, kao što je Petar Hektorović, kojega naziva "prvim realinom svjetske književnosti", ali je glavninu takvih novinskih, izvještajnih i promicateljskih članaka posvetio hrvatskoj literaturi XIX. i XX. stoljeća, pišući i o klasicima naše književnosti (Vraz, Šenoa, Kumičić, Kranjčević, Matoš i dr.), ali i o piscima koji, u vrijeme kad on razmatra njihov opus, nemaju još onaj ugled koji imaju danas, kao, primjerice, Janko Polić Kamov ili Ulderiko Donadini. Velik broj članaka takve vrsti objavio je Jurčić tijekom rata u "Sarajevskom novom listu" (kasnije "Novi list"), promičući hrvatsku književnost i sintetičkim tekstovima (naprimjer *Suvremena hrvatska književnost od preporoda do ekspresionizma*) i portretima pojedinih pisaca. U tom sarajevskom razdoblju Jurčić je navlastitu pozornost pridavao hrvatskim piscima iz Herceg-Bosne (Ivan A. Milićević, Ivan Šarić, Musa Ćazim Ćatić, Safvet beg Bašagić, Alija Nametak, Enver Ćolaković i dr.). Posebice je pak, tijekom cijeloga svoga književnoga djelovanja, pisao kritike o djelima svojih suvremenika, osobito hrvatskih pisaca svoga naraštaja, kao što su Novak Simić, Vladimir Kovačić, Rasim Filipović, Marijan Matijašević itd., ali i o djelima nešto starijih, kao što su Luka Perković, Dobriša Ćesarić, Vla-

do Vlaisavljević, Stanislav Šimić i ini. Pojedine veće tekstove kritičke naravi Jurčić je objavio kao separate iz časopisa ili zbornika. Godine 1937. tiskao je brošuru *Hrvatska književna kritika (sintetički prikaz od Vraza do danas)*, u kojoj, nakon povijesnoga pregleda, žučljivo polemizira s pojedinim onodobnim hrvatskim literarnim kriticima (Lj. Maraković, L. Žimbrek). Iste je godine objelodanio brošuru *Prognani Matoš* u izdanju Hrvatske književne naklade neovisnih književnika. A. G. Matoš bio mu je općenito opsjednutošću; njegovim usudom nadahnute su i dvije Jurčićeve pjesme, pisao je u više navrata o njemu, a u brojnim se pak člancima poziva na njega, citirajući Matoševe rečenice. Matoševa sudbina posebice zaokuplja Jurčića u njegovoj najpoznatijoj knjizi *Kako su umirali hrvatski književnici i umjetnici, 1846–1936*, koju je 1936. objavio u vlastitoj nakladi u Zagrebu. Knjiga je doživjela niz kritika, mahom pozitivnih, a potaknula je Tina Ujevića da u dva članka (u sarajevskom "Pregledu" 1936. i u knjizi *Skalpel kaosa* 1938) progovori i o njoj i o kobi niza autora iz hrvatske i stranih literatura koji su zbog različitih nedaća i nesreća umrli mladi ili pak u sredovječnoj dobi. O Jurčićevoj knjizi Ujević veli: "Ovo djelo možemo bez straha pozdraviti, jer treba ukazati kako na društvene tako i na čisto književne rak-rane, ali mu ne možemo bezuvjetno povlađivati. Ono sabire dragocjeni materijal, ali ga ne rješava jednom temeljitom kritikom i analizom." Dodamo li ovoj, u osnovi točnoj ocjeni i činjenicu da je u posljednjih više od pola stoljeća, koliko je proteklo od objavljivanja toga Jurčićeva djela, otkriveno mnoštvo novih biografskih podataka o autorima koje Jurčić obrađuje, nedvojbeno ćemo zaključiti da je ta knjiga, iako vrlo zanimljiva, danas ipak zastarjela. No u vrijeme objavljivanja ona je zaista značila "dragocjeni materijal", kako veli Ujević. Vladimir Jurčić nije tu obradio samo usude poznatih pisaca, poput Vraza, Harambašića, Vidrića, slikara poput Karasa i Kraljevića, glazbenika poput Lisinskoga, nego se dotaknuo i onih koji su i tada bili prilično nepoznati, kao što su i danas, poput književnika Ante Hikeca ili kipara Milovana Seghera. Uz to, valja imati na umu da su danas Janko Polić Kamov ili Juraj Plančić književ-

ne, odnosno slikarske veličine, a da su u vrijeme kada je Jurčić o njima pisao bili poznati samo najužem krugu njihovih štovatelja, pa je zato knjiga *Kako su umirali hrvatski književnici i umjetnici* imala i vrednovateljsku ulogu.

O stranim pjesnicima i prozaicima Jurčić je pisao vrlo malo, odnosno pisao je samo o češkim i slovačkim književnicima; s nekima od njih (I. Olbracht, J. Seifert, V. Vančura, M. Urban) susreo se i osobno prigodom svoga boravka u Česko-Slovačkoj 1938. O stranim autorima podosta je pak pisao kao kazališni kritičar (uglavnom pod pseudonimom Theatralis) u "Sarajevskom novom listu" i sarajevskom "Novom listu" za vrijeme rata. Prateći Jurčićeve kazališne kritike u tim novinama, stječemo uvid u vrlo bogat repertoar sarajevskoga kazališta u tom razdoblju: Shakespeare, Molière, Goldoni, Gogolj, Schiller, Hauptmann, Strindberg, Pirandello, zatim Držić, pa Silvije Strahimir Kranjčević, Begović, Ivakić, Ogrižović, Rabadanova dramatisacija Budakova *Ognjišta*, Senčić, Dean te pisci koji pripadaju sarajevskom književnom krugu, kao Adalbert Kuzmanović, Ademaga Mešić, Edhem Mulabdić, Alija Nametak, Jakša Kušan, Enver Čolaković, Rasim Filipović i drugi. Jurčić je pisao o izvedbama djela svih tih autora, a objavio je i nekoliko portreta sarajevskih glumaca, te je posebice pisao o Dubravku Dujšinu, prigodom njegova gostovanja u drami *Na Božjem putu* Ahmeda Muradbegovića, kao što je pisao i o Andriji Fijanu prigodom 50-godišnjice njegove smrti. Objavio je u sarajevskom tisku i više članaka o kazališnoj problematici općenito. Njegove kritike operetnih i opernih izvedaba (Strauss, Lehár, Albini, Puccini) upotpunjuju sliku o sarajevskom glumištu, ali i o glazbenom životu Sarajeva tijekom rata. Nekoliko muzičkih kritika, neovisno o sarajevskom glumištu, predočuju nam pak Jurčića kao glazbenoga kritičara, dok ga nekoliko tekstova o likovnoj tematici iz toga razdoblja, uz one u knjizi *Kako su umirali hrvatski književnici i umjetnici*, svrstava i u red tada malobrojnih likovnih kritičara. Jurčića su zanimali i ondašnji novi mediji: bio je redoviti suradnik sarajevske radiopostaje, pisao je o kulturnom programu Radio Sarajeva, a dodirnuo je i filmsku problematiku: u "Obzoru" je



1937. objavio *Pismo iz Praga: Kako bismo mogli doći do vlastite filmske produkcije*.

Više od pet stotina bibliografskih jedinica Vladimira Jurčića svjedoči ne samo o njegovoj plodnosti nego i o širini zanimanja, o interesu za različita umjetnička područja i, posebno, za različite segmente unutar njih. Dobili smo izbor Jurčićevih pjesama, izbor iz samo dijela njegova opusa, no time postaje bjelodanije da nam je potreban i izbor iz Jurčićeva kritičkoga i publicističkoga rada, koji kvantitativno, a često i kvalitativno nadmašuje njegovu pjesničku djelatnost.

1991.

*Nepostojeći hrvatski pisci*, 1993.